

Foto: Dalarnas museum.

Medeltida härbre i Öna

Det medeltida härbret i Öna har daterats till 1366 och speglar en bebyggelsetradition med mycket lång kontinuitet. Härbret är troligtvis en av landets allra äldsta bevarade profana byggnader och utgör ett viktigt historiskt referensobjekt. Härbret byggnadsminnesförklarades 2022.

LÄNSSTYRELSEN
DALARNAS LÄN

Beskrivning

Historik

Det medeltida härbret har genom dendrokronologi daterats till 1366. Härbret flyttades från gamla Bullasgården i Östnor till dess nuvarande plats i Öna troligen under slutet av 1920-talet i samband med arvsskiftet efter tidigare ägare Krång Erik Andersson. Hans dotter torde då ha ärvt härbret och flyttat det till nya Bullasgården i Öna vars bostadshus uppfördes 1922.

Det äldre bostadshuset på gamla Bullasgården i Östnor, enligt uppgift uppfört under 1700-talets första hälft, inköptes 1885 av Skansen. Det återuppfördes där 1891 och kom sedermera att utgöra den s.k. Morastugan på Moragården. Artur Hazelius visade även intresse för att förvärva det medeltida härbret i avsikt att flytta det till Skansen. Enligt uppgift rödfärgades då härbret i syfte att minska dess attraktionskraft för att undvika försäljning och flytt till Skansen. Nyckeln till härbret finns dock på Nordiska museet och förvärvades enligt uppgift i registerutdrag 24 januari 1928.

Miljö

Härbret ligger idag i byn Öna, ca 2 kilometer nordväst om Mora centrum. Byn grundades redan på 1500-talet och finns omnämnd i Karl Erik Forsslunds verk *Med Dalälven från källorna till havet*. Vid Forsslunds besök 1918 bestod Öna av 53 gårdar.

Byggnad

Härbret är av långsidestyp med ingången placerad på dess ena långsida. De halvrunda mushyllorna vilar direkt på plintar av betong och stommen av rundtimmer har fogats samman med rännknutar. Knuthjässorna uppvisar en sexkantig form. Under taksprånget förekommer vågbord i form av längsgående stockar som vilar på förlängda gavelstockar och fungerar som förstärkning av takkonstruktionen för att ge stöd åt de tunga taksprångens.

Under senare tid har taksprånget vid ingångssidan kompletterats med konsoler av rundvirke. Möjligen kan härbret tidigare haft ett förtak då avfasningar i gavelstockar liksom förekomst av urtag i stockar ovan dörren tyder på det. Takkonstruktionen utgörs av ett laggtak, en medeltida takkonstruktion bestående av längsgående tätt liggande stockar. Taket täcks idag av tvåkupigt lertegel. Högt upp i båda gavelröstena förekommer gluggar för ljusinsläpp.

Dörröppningen omges av två raka gåtar. Dörrbladet bestående av två plankor hålls samman av infällda narar på insidan och är upphängt på bandgångjärn som sträcker sig över hela dörrbladets bredd. Låset utgörs av ett draglås. Låsanordningen har i senare tid kompletterats med två vikhaspar.

Det nedre golvet består av klovor som timrats in i stommen. Invändigt finns till höger om ingången en avbalkning och till vänster spår efter ytterligare en. Mellangolvet består likaså av klovor med förekomst av spratthuggning, den medeltida teknik som användes för att göra byggnadstimmer plant med hjälp av en speciell yxa.

Skyddsbränningar förekommer på en av dörrgåtarnas insida liksom på den bakre långsidesväggen. Flyttmärken visar att byggnaden flyttats.

Figur 1. Stommen av rundtimmer har fogats samman med rännknutar. Knuthjässorna uppvisar en sexkantig form. Foto: Dalarnas museum.

Figur 2. Bräddörr med bandgångjärn och draglås. Foto: Dalarnas museum.

Byggnadsminnesförklaring

Motivering till byggnadsminnesförklaringen

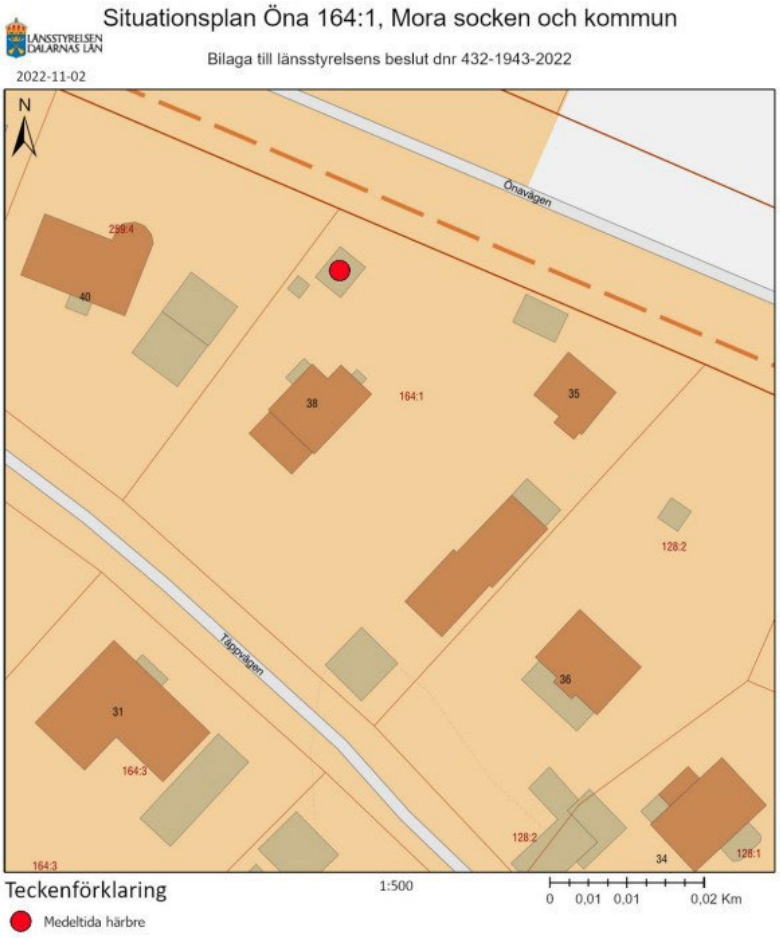
Det medeltida härbret som daterats till 1366 besitter ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde och speglar en bebyggelsetradition med mycket lång kontinuitet. Härbret torde vara en av landets allra äldsta bevarade profana byggnader och utgör ett viktigt historiskt referensobjekt.

Skyddsbestämmelser

1. Byggnaden får inte rivas, flyttas, byggas om eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
2. Ingrepp får inte göras i byggnadens stomme.
3. Byggnadens planlösning får inte ändras.
4. Ingrepp i, ändring av eller borttagande av äldre fast inredning får inte göras.
5. Befintliga ytskikt får ej övermålas eller på annat sätt förändras.
6. Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

Samråd skall ske med länsstyrelsen i frågor som rör vård och underhåll av byggnaden.

Om särskilda skäl föreligger för att ändra byggnadsminnet i strid mot skyddsbestämmelserna får länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § kulturmiljölagen (1988:950) lämna tillstånd till sådana förändringar.

Figur 4. Situationsplan för fastigheten Öna 164:1, ur beslut 2022.11.16.

Administrativa fakta

Kommun: Mora
Fastighetsbeteckning: Öna 164:1
Byggnadsminnesförklaring: 2022.11.16